

ВИРОБНИЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА ЙОГО ВІДРОДЖЕННЯ

Павловська Л. Д., к.е.н., професор, Бугайчук В. В., здобувач

Актуальність проблеми. Поглиблення ринкових відносин в аграрному секторі України характеризується розширенням виробництва в умовах обмеженості виробничого потенціалу. Еволюційні процеси формування та розвитку виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств вказують, на те що його стан, структура, організація та ефективність використання не відповідають ринковим умовам розвитку економіки. За останні десятиліття відбулася деградація майже усіх складових виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств, зокрема, знизилась: родючість земельних ресурсів, кваліфікація персоналу, господарська придатність основних засобів виробництва та обсяги оборотних фондів, що в свою чергу призвело до порушення фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств. За таких умов виникає необхідність оцінки стану виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств, що дозволить забезпечити його відродження та зростання ефективності.

Аналіз останніх досліджень. Питання оцінки ефективності формування, відтворення та використання виробничого потенціалу підприємств розглядали Андрійчук В.Г., Донець Ю.Ю., Лапін Є.В., Федонін О.С. та інші. Проблемам відродження сільського господарства присвячено праці Малиновського А.С., Сахацького М.П., Юрчишина В.В. Аналіз опублікованих праць і практика господарської діяльності сільськогосподарських підприємств засвідчують недостатню розробленість принципово важливих питань, пов'язаних з формуванням системи оцінки виробничого потенціалу як єдиної економічної підсистеми підприємства, що забезпечує ефективність управління процесом відродження виробничого потенціалу, що і обумовило проведення даного дослідження.

Метою дослідження є обґрунтування методичних підходів та практичних рекомендацій до оцінки стану виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств з врахуванням його складових та визначення необхідності його відродження.

Результати дослідження. У сільськогосподарських підприємствах виробничий потенціал є одним із інструментів, який відповідає за збільшення виробництва продукції або надання послуг. Економічний зміст поняття «виробничий потенціал» означає наявні ресурси та приховані можливості, потужність, а більш широке трактування – джерела ресурсів, можливостей, засобів, що можуть бути приведені у дію, використані для

досягнення будь-яких цілей чи визначеної мети підприємства [2, 3, 5]. Таким чином, виробничий потенціал є узагальненою характеристикою ресурсів, прив'язаних до місця і часу, які необхідні для розвитку і функціонування системи виробництва у підприємстві. Згідно розробленої класифікації виробничий потенціал сільськогосподарських підприємств має шість складових: трудовий; матеріально-технічний; природно-ресурсний; фінансовий; інформаційно-інноваційний та підприємницький. Розмістивши складові виробничого потенціалу у вигляді векторів у просторі, було запропоновано графоаналітичну модель потенціалу сільськогосподарських підприємств «Октаedr виробничого потенціалу».

Економічне обґрунтування графічних викладок відображене у вигляді характеристик моделі «октаедру виробничого потенціалу», а саме – матриці ефективності потенціалу підприємства, яка представляє собою двовимірний масив, в який заносяться довжини векторів, що формують «Октаedr виробничого потенціалу»:

$$M_{AI} = \begin{bmatrix} V_{I\phi} & V_{\phi} & V_{\phi} & V_D \\ V_D & V_{\phi} & V_A & V_2 \end{bmatrix} \quad (1),$$

де V_k - довжини відповідних векторів.

Інтегральну оцінку виробничого потенціалу можна реалізувати через обчислення визначника матриці:

$$ВП_I = \det|M| \quad (2),$$

де $ВП_I$ – інтегральнооцінка виробничого потенціалу; $\det|M|$ - показник матриці.

Матриця використана для оцінки ефективності окремих складових виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств Житомирської області за визначеними напрямками. Інтегральний показник виробничого потенціалу дає його комплексну оцінку за усіма вказаними напрямками, враховуючи їх рівень, варіабельність та взаємозв'язки.

Пропорційність рівнів потенціалу знаходимо як відношення площ горизонтальної та фронтальної проєкцій:

$$K_{ВП} = \frac{S_{\phi}}{S_{\Gamma}} = \frac{V_T + V_P}{V_E + V_I} \quad (3),$$

де $K_{ВП}$ – пропорційність рівнів потенціалів, $\frac{S_{\phi}}{S_{\Gamma}} = \frac{V_T + V_P}{V_E + V_I}$ – фронтальна і горизонтальна площини октаедра виробничого потенціалу.

Даний коефіцієнт відображає взаємозв'язок між напрямками різної варіабельності і, в ідеалі, повинен наближатись до 1.

Рівень просторової наповненості потенціалу обчислили як об'єм октаедру, утвореного векторами виробничого потенціалу:

$$П_{ВП} = \frac{1}{6} * (V_{MT} + V_{\phi}) * (V_P + V_T) * (V_E + V_I) \quad (4),$$

де $П_{ВП}$ – рівень просторової наповненості потенціалу, $\frac{1}{6} * (V_{MT} + V_{\phi}) * (V_P + V_T) * (V_E + V_I)$ – площина складових виробничого потенціалу.

Цей коефіцієнт дозволяє оцінити форму моделі виробничого потенціалу, знайти непропорційні вектори та виявити, до якої групи за величиною відноситься потенціал підприємства: високий, середній, низький чи вироджений. Результати проведених розрахунків щодо ефективності використання виробничого потенціалу, наведено у таблиці 1.

Ефективність використання виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств Житомирської області у графоаналітичній моделі «Октаедр виробничого потенціалу»

Показники	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2012 р. до 2008 р., +/-
Ефективність виробничого потенціалу за векторами:						
трудова	0,567	0,493	0,328	0,213	0,194	- 0,373
матеріально-технічний	0,512	0,489	0,411	0,472	0,491	- 0,021
фінансовий	0,348	0,361	0,324	0,309	0,312	- 0,036
інноваційно-інвестиційний	0,463	0,490	0,412	0,489	0,567	- 0,104
природно-ресурсний	0,682	0,673	0,642	0,606	0,591	- 0,091
підприємницький	0,612	0,654	0,698	0,711	0,780	0,168
Пропорційність рівнів потенціалу	0,82	0,81	0,83	0,83	0,82	-
Інтегральна ефективність виробничого потенціалу	0,456	0,413	0,377	0,325	0,264	-0,192
Рівень просторової наповненості	низький	низький	низький	вироджений	вироджений	вироджений

Джерело: власні дослідження.

Проведені дослідження вказують на те, що інтегральна ефективність виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств Житомирської області у порівнянні з 2008 р. зменшилася на 0,19. У 2012 р. при значенні інтегральної ефективності 0,264 виробничий потенціал набув виродженого стану. За досліджуваний період значних змін набули значення всіх складових виробничого потенціалу, що найбільш відобразилося на індексі трудової потенціалу, який коливався від 0,567 до 0,194. Ці коливання тісно пов'язані зі зменшенням кількості працівників в аграрному секторі, зниженням рівня їх кваліфікації, «старінням» персоналу і низьким рівнем продуктивності праці. Індекс матеріально-технічного потенціалу має тенденцію до незначного зростання. Проте матеріально-технічний потенціал перебуває у кризовому стані за рахунок великого зносу технічних засобів, який досяг за останні роки критичної точки - 80% зношеності.

Пропорційність рівнів потенціалу за аналізований період становить 0,8, тобто наближається до 1, що свідчить про тісний зв'язок усіх складових виробничого потенціалу.

Рівень просторової наповненості вказує на те, що виробничий потенціал сільськогосподарських підприємств Житомирської області з низького у 2008 р. перемістився до категорії виродженого у 2011-2012 рр. і виникає нагальна необхідність обґрунтування заходів його відродження. Досліджений рівень ефективності використання виробничого потенціалу за організаційно-правовими формами сільськогосподарських підприємств Житомирської області.

Встановлено, що найпотужнішим виробничим потенціалом володіють підприємства, віднесені до інших форм господарювання, до яких входять агрохолдинги, корпорації та великі агрофірми. Критичний стан виробничого потенціалу відмічено у фермерських господарствах, державних підприємствах та виробничих кооперативах.

Ефективність використання виробничого потенціалу за організаційно-правовими формами сільськогосподарських підприємств Житомирської області у моделі «Октаedr виробничого потенціалу» за 2008-2012 рр.

Показники	Господарські товариства	Приватні підприємства	Виробничі кооперативи	Фермерські господарства	Державні підприємства	Підприємства інших форм господарювання
Ефективність виробничого потенціалу підприємства за векторами: трудовий	0,49896	0,43877	0,3116	0,1917	0,1746	0,7371
матеріально-технічний	0,45056	0,43521	0,39045	0,4248	0,4419	0,6656
фінансовий	0,30624	0,32129	0,3078	0,2781	0,2808	0,4524
інноваційно-інвестиційний	0,40744	0,4361	0,3914	0,4401	0,5103	0,6019
природно-ресурсний	0,60016	0,59897	0,6099	0,5454	0,5319	0,8866
підприємницький	0,53856	0,58206	0,6631	0,6399	0,702	0,7956
Інтегральна ефективність виробничого потенціалу	0,40128	0,36757	0,35815	0,2925	0,2376	0,5928

Джерело: власні дослідження.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє стверджувати, щоглибoki структурні зміни у сільськогосподарських підприємствах Житомирської області не знайшли своє відображення у відродженні виробничого потенціалу, він досі залишається в критичному стані та має суттєві проблеми із забезпеченням розширеного відтворення основних його елементів, що в свою чергу створює значні труднощі для забезпечення подальшого сталого розвитку сільського господарства. Отже, на сучасному етапі розвитку аграрних підприємств виникає необхідність розробки науково обґрунтованих напрямів відродження виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств, а саме: впровадження досягнень науково-технічного прогресу, активізації інвестиційної діяльності, посилення державного регулювання кредитної політики та інше.

Використані джерела інформації

1. Донец Ю. Ю. Эффективность использования производственного потенциала / Ю. Ю. Донец – К. : Знание, 1978. – 123 с.
2. Россоха В. В. Формування і розвиток виробничого потенціалу аграрних підприємств : монографія / В. В. Россоха – К. : ННЦ ІАЕ, 2009. – 447 с.
3. Федонін І. М. Потенціал підприємства: формування та оцінка / І. М. Федонін, І. М. Репіна, О. І. Олексюк. – К.: КНЕУ, 2004. – 316 с.
4. Фигурнов Э. Производственный потенциал / Э. Фигурнов – М.: Политическое самообразование. – 1982. – № 1. – С. 5–12.
5. Шевченко Д. К. Проблемы эффективности использования экономического потенциала / Д. К. Шевченко – Владивосток: Изд. Дальневосточного университета, 1984. – 156с.